

in baritonistu g. Nollju. Kako peva ta vedno s polnim grlom in še s polnejšim čuvstvom, je znano vsakomur. Naloga baritonistova ni lahka baš v tem umotvorni; izvršni pevec jo gotovo drugoč izvrši la še lepše. Navzlic lahki hri-pavosti ni se umaknila g. Kulichova-Linhartova v Dvořakovi zahtvalni pesmi ji poverjeni nalogi. Občudoval sera nje mogočni, sopevec smagovito radkličujoči glas; pela je gospa Linhartova fino, točno in zanesljivo, da, celo emfatično; svecni ji glas čisto le polne. Hvaliti ni izgovarjanja *e* mesto *a* in *u* mesto *o*. Našemu pevstvu postane gospa Kulichova-Linhartova gotovo prav dragocena pridobitev.

Dr. R. B.

Slovensko gledališče. Doba od 15. decembra m. l. pa do 15. januarja t. l. je bila zlasti zaradi toga zanimiva, ker nam je prinesla prvo izvirno slovensko igro letošnje sezone. Dne 20. decembra se je uprizoril namreč prvič »Sin«, rod-binska drama v štirih dejanjih, episal Engelbert Gangl.

Anton Slemenec, posestnik in davčni uradnik v pokoju, okreva po dolgi bolezni. Mišlil je, da mu baje že zadaja ura; tem bolj je vesel, da more spet hoditi, četudi samo ob palici. Veselje mu kaži odino spomin na njegovega izgubljenega sina Cirila. Pred petimi leti je bil le-ta stopil predenj ter zahteval od njega denarja; zaljubljen je bil v devico, katere imena ni hotel povedati, in katera po njegovi trditvi sama še nič ni vedela o njegovi ljubezni; ustanoviti si je hotel najprej svoj dom, potem si priboriti še njo. Ker mu oče denarja ni dal in ma ga tudi ni mogel dati, je odšel v svet, in od tistega časa niso nič več slišali o njem . . .

Vse to zvemo iz pogovora, katerega imata Slemenec in njegov sosed in dobri prijatelj Matej Slak, v čigar trgovini je bil prej Ciril, in katerega je Slemenec z njegovo hčerko Marico vred nočoj povabil na večerjo, da bi se akupaj veselili njegovega okrevanja. Obenem naj bi se praznovala saroka domače hčerke Tilke z zdravnikom dr. Trdino, ki je med boleznijo Slemenčevu zahajal v hišo ter se pri ti priliki zagledal v ljubernive dekletce. Veselje bodo še po-polnejše in zabava še živahnejša, ker se nadejajo tudi dr. Trdine sestre Helene, ki je v neki trgovini na Dunaju v službi. Brat je šel sestri naproti, in obeh zdaj pričakujejo.

Iz časopisov, ki jih prinese dekla, zvesta Slemenec in Slak, da je dunajski tvrčki Adler & Comp. oplenił nje poslovodja Artur Neuberg blagajnico, in da je odnesel vrednosti do 10.000 gld. Slemenec se razvname radi nepoštenosti ljudi, ne da bi siutil, kdo je zločinec.

Prizor, v katerem nastopita mlajši sin Slemenčev, Metod, in Marica, hčerka Slakova, nas pouči o tem, da je med njima nežno, srčno razmerje. Svojo ljubezen skrivata, ker hoče Marica tako; a ne posreči se je jima zatajiti bistroumni sestri Metodovi in Trdinovi nevesti, ki najbrž iz lastne izkušnje ve, v kako ne-anatnih pojavih se včasih razodeva ljubezen. V jako prisrčnem razgovoru jima da razumeti, da že davno zua za njiju skrivno ljubezen.

Príhod dr. Trdine in njegove sestre Helene spravi novo življenje na oder. Helena je žalostna, potrta, vsa druga, nego jo je poznal prej brat; vse kaže, da duševno trpi. Prizadevajo si, da bi jo razvedrili. Zapoje neko pesmico, a pesmica ima nasproten učinek, nego so ga namerjali. Poskusijo torej drugo sredstvo; razkazujejo ji fotografije. Pri sliki izgubljenega sina Cirila se zdrzne Helena in strmeč vpraša, kdo je to; ko ji povedo, da je to domači sin Ciril, še bolj ostrmi.

V tem se je bilo zmračilo; sdejejo k večerji. Družba se je bila baš nekoliko ogrela ter postala živahnejša, ko naznani dekla tujega človeka; Slemenec ji ukaže, naj ga pripelje. Vrata se odpro, in med vrati se prikaže Ciril: splošno presencčenje. Helena vzklikne: »Ah, on je -- Artur!« Zavesa pade; konec prvega dejanja.

Dr. Trdina hoče zvedeti od svoje sestre, zakaj je tako izpremenjena. Helena se nekaj časa obotavlja, naposled pa mu prizna, da je mati, da ima otroka. Očeta otrokovega pa mu nikakor noče izdati. Dr. Trdina odide po opravkih, a nastopi Ciril.

»Artur!« ga zakliče Helena, kajti vprav Ciril je tisti Artur Neuberg, ki je izvršil na Dunaju ono tatvino, potem ko je bil onečastil njo. On zahteva, naj ga ne imenuje tako. Na njeno vprašanje, zakaj jo je prevaril, zakaj jo je zapustil, ji pove, da je nikdar ni ljubil; z njo da se je hotel le zmotiti, da bi laglje pogrešal ono, za katero mu je plamtelo srce. Ker svojega namena ni dosegel, je hotel spet pobegniti, a ker mu je za beg nedostajalo potrebnih sredstev, je oplenil pri ugodni priliki blagajnico. Bežal je nato in prišel nevede do očetove hiše . . . Vse prošnje Helenine, naj se je usmili ali naj se usmili vsaj otroka ter vrne denar in se reši, so zaman . . . Zdaj pride Heleni druga misel; denarja zahteva od njega, da bo otrok preskrbljen. Ciril ji hoče dati nekaj, a ona zahteva več. Hipoma pa mu iztrga listnico iz rok in zbeži. On hoče za njo, toda tedaj nastopi njegov oče. Starega, bolehnega moža skrbi sinova preteklost; prosi ga, naj mu pove, kod je hodil, kaj je počel ta leta, ko ga ni bilo. Ciril se brani, vendar pa izda, da je nekaj strašnega za njim. Izprosi si naposled odloka do večera. Oče se užaljen umakne. Nastopi Marica. Ciril ji razodene, kako strašno jo je ljubil. Da ji ne bi bil škálil nje mirnega pogleda, ji takrat ljubezni ni odkril. Ker ni imel upanja, da bi mu jo oče dal brez svojega doma, je šel v svet. Prosi jo, naj ga ljubi, naj ga reši. Ker mu ona pove, da ljubi drugega, in se mu le odmiče, postaja nasilen. Ona kliče na pomoč, Metod prihiti. Ciril zve, da je njegov brat Maričin izvoljenec. Prosi ga, naj mu dovoli vsaj, da se nasloni na njegove prsi, na katerih je slonela ona, ter ondi začuti njen dih. Metod ga dobrohotno objame. Cirila pa se poloti hkratu besna strast: daviti začne brata. Na klic Maričin prihite od vseh strani na pomoč. (Drugo dejanje.)

Helena odda pismo na tvrdko Adler & Comp., s katerim naznanja, da se ji je posrečilo dobiti od Neuberga denar. Prosi milosti zanj, zatrjujoč, da je tudi ona kriva.

Mati Cirilova pride Heleni tožit, kako slabo je možu; spričo zadnjih nastopov se mu je bolezen shujšala. Izda ji tudi, koliko trpi radi Cirila. To privede Heleno do misli, da bi ji srce odkrila; pove ji, da je mati. V tem se vrne njen brat, kateri zahteva, naj mu izda zdaj ime očeta otrokovega. Helena se brani, a na ljubeznivo prigovarjanje Cirilove matere, ji naposled pove, da je Ciril otrokov oče. Mati obljubi, da bode posredovala pri njem. Gre ga iskat, z njo pa brat Helenin. — Helena sanjari o svojem otroku, ko vstopi Ciril. Sklenil je, da se usmrti; zato ima revolver s seboj. Helena ga prosi, naj ji izroči orožje, a ko Ciril tega ne stori, zahteva, naj umori še njo. Mati Cirilova vstopi. Sinu govori na srce, rekoč mu, da vse ve. Ciril, meneč, da ji je izdala Helena tudi tatvino, in da ga namerava izdati tudi drugim, se raztogoti in strelja nanjo, ne da bi jo zadel. Slemenec, Tilka, Metod in dr. Trdina prihite. Oče pozove sina na odgovor. Vsem zaukaže, naj se odstranijo. Toda sin je trdo-

vraten; očetu očita, da je sam kriv vsega, kar se je zgodilo, ker mu tistikrat ni dal denarja. Oče hoče vsekakor priti stvari na dno, vedeti hoče, zakaj je sin streljal na Heleno; pokliče torej to nazaj, da bi mu ona povedala. A šele pozneje nastopivši brat njen izda Slemencu, da je njegov sin Ciril zapeljivec njegove sestre. V zmedenosti imenuje Helena Cirila Arturja; to je povod, da Ciril sam pove, da je on Artur Neuberg. Oče je smrtno zadet. Prekolne sina in umrje. (Tretje dejanje.)

Mrlič leži za zastorom; sveče, ki gore zadaj, označujejo to. Pogrebci prihajajo in odhajajo ter delajo svoje opomnje. Domači so v žalni opravi, pripravljajoč se na pogreb. Odsotnost Cirilova jih skrbi; boje se, da si ne bi še sam kaj naredil. Orožnik vstopi; zasledil je, da je Ciril Artur Neuberg, in ga išče. Dovolijo mu, da preišče hišo. Razidejo se vsi, a pride Ciril. Gologlav je, zamazan in raztrgan. Očeta bi rad našel, a nasproti mu puhti mrtvaški vonj. Pod oknom se zbirajo pogrebci, in glasovi se čujejo, ki ga dolže umora. Zazvoni. Ciril blazni bolj in bolj. Orožnik in domači se vrnejo. Orožnik hoče že Cirila odvesti, ko pride brzojavka, iz katere zvemo, da je imelo posredovanje Helenino uspeh, in da se zločin odpušča. A Ciril nima za vse to več zmisla. Ko se razstre zastor in ugleda krsto, v kateri je zabito truplo njegovega očeta, se mu zblede popolnoma. Nikogar več ne pozna. »Zblaznel je!« vikne dr. Trdina, in zavesa pade. —

To je vsebina igre. Posneli smo jo zategadelj po posameznih dejanjih, ker se tako še najbolj pokažejo vrline Ganglovega dela. Pred vsem vidimo, da se je pisatelj »Sinov« jako trudil, da bi zadostil Goethejevemu nasvetu, ki veli: »Besonders aber lasst genug »geschehen«. Kajti akoravno zvemo mnog dogodek le iz pripovedovanja, se vendar še vedno dovolj godi pred našimi očmi. Mi po svojem okusu bi želeli celo, da bi bilo v igri nekoliko manj zunanjega, a nekoliko več notranjega dejanja. Prijalo bi nam bilo, če bi bil dal gospod pisatelj gladavcem še malo več prilike, da se poglobijo v bitje in duševno žitje posameznih oseb, in če bi nam bil njih mišljenje in čuvstvovanje slikal z nekoliko živahnejšimi in pristnejšimi barvami. Potem bi se nam kazali tudi značaji nastopajočih oseb v ostrejših konturah; bili bi tudi bolj plastični, in ljudje, ki jih vidimo pred seboj, bi se nam zdeli bolj resnični. Sicer se je gospod pisatelj tudi v tem oziru dokaj potrudil, a zdelo se nam je vendar, da ni zadel povsod pravega tona; napravilo je na nas vtisk, kakor da njegovi junaki ne bi znali vselej primerno izraziti in povedati tega, kar se jim godi v srcu; kajti govore večkrat mnogo več, nego povedo.

S tem nismo hoteli nič drugega reči, nego da je gospod pisatelj obračal večjo pozornost na zunanje dejanje nego na notranje, in da bi si želeli mi nekoliko več ravnotežja med obojim. Konec prvega dejanja smo se vprašali nehote: Kje bode dobil gospod pisatelj dejanja še za tri druge čine — toliko se namreč že v prvem činu godi — a prišel ni v zadrego, in konec igre smo morali priznati, da je nje ekspozicija jako dobra. Sploh uvidijo čitatelji že iz vsebine same, ki smo jo podali, da je ogrodje drame zgrajeno pravilno, in da je zlasti nje notranja tehnika dokaj dobra; da, gospod pisatelj se je držal celo trojne aristotelske enotnosti in si je svojo nalogo torej sam jako otežil, ne da bi se to njegovemu delu kdo ve kako poznalo. Tudi za to je skrbel — po naši sodbi celo preveč — da se konča vsako dejanje efektno.

Zdi se nam pa, da posameznih dejanj ni pretrgal vselej v pravem momentu. V drami ni kakor v romanu, da bi prekinil pisatelj poglavje lahko ondi, kjer je postalo pripovedovanje najzanimivejše; za to, da pade zavesa, je treba tudi kakega zunanjega povoda. Navadno se to zgodi, kadar se oder izprazni, a v »Sinu« je to ravno nasprotno. Konec prvega dejanja n. pr. se prizorišče odtegne gledavcu v hipu, ko nastopi Ciril, torej takrat, ko se ravno še kaj posebnega pričakuje, in ko razmere naravnost zahtevajo, da se še kaj zgodi. Drugače bi bilo, če bi se Helena ob prihodu Cirilovem oncesvestila; to bi izpremenilo ves položaj: Heleno bi morali odvesti, in potem bi lahko zdrsnil zastor, ker bi tedaj gledavci vedeli, da se ta večer med Cirilom in Heleno ne more prigoditi nič več, in da nocoj ne pride do katastrofe. Dždeva se nam, da je čutil gospod pisatelj ta nedostatek sam; zato je zaključil v drugem dejanju Cirilovo pripovedovanje o begu Heleni nasproti z besedami: »Stopil sem semkaj — in potem veš, kako je bilo!« Toda tudi gledavec bi rad vedel, kako je bilo!

Gospod Gangl se v svoji drami ni postavil niti na zgolj klasično, niti na zgolj moderno stališče, temveč on uporablja sredstva obeh smeri. To je samo ob sebi gotovo prav; v klasični drami ni bilo vse slabo, takisto v moderni ni vse dobro. A kdor se postavi na tako posredovalno stališče, ta si natveze jako težko nalogo; treba mu je namreč jako finega čuta in jako ubrušenega okusa za to, da se spoji res samo to, kar spojitev tudi prenese.

Zlasti zadnje dejanje Ganglove drame nas spominja jako živo modernih dramatiških del. Da, g. Gangl je hotel menda nekatere moderne pisatelje celo prekositi. Tudi v Halbejevi »Mutter Erde« je mrlič v hiši in tudi v ti igri se govori o mrtvaškem vonju, toda sveč vendar ne vidimo goreti ob njegovih straneh; tudi v Langmannovem »Bartlu Turaserju« se pripravljajo na pogreb, vendar nimamo pred seboj krste kakor v Ganglovi drami. Po našem mnenju je šel gospod Gangl na to stran nekoliko predaleč; vsaj nam je zadnje dejanje njegove igre izpridilo spanje za tisto noč — a to vendar ne more biti namen gledališču!

Ako povemo še, da je gospod pisatelj spravil v zadnjem dejanju poleg najmodernejših sredstev čisto po Shakespearovem receptu tudi še duha na oder, to se pravi, da se je v zadnjem dejanju izpod odra čul glas umrlega Slemenca; potem bodo čitatelji razumeli naše gorenje opazke. Sicer je gospod Gangl vsled učinka, ki ga je bil napravil podzemeljski glas pri glavni izkušnji, duha še pravočasno odpravil, in mi to le odobrujemo. Na podoben način pa bi bilo spraviti v igri še marsikaj v lepše ravnotežje, in še semtertja bi se moralo kaj obrusiti in ugladiti!

Vsi ti nedostatki pa niso poglavitni vzrok za to, da smo zapustili i mi, i menda tudi mnogi drugi tisti večer gledališče z nekako nejasnimi občutki. Kritika, kolikor smo je čitali o »Sinu«, je sledila pravi vzrok, a izsledila ga po našem mnenju ni. Poudarjalo se je, da je značaj glavnega junaka temen, da nam ne zbuja niti simpatij, niti antipatij. In res je to; Ciril je včasih neverjetno rahločuten, včasih pa — sam oče ga imenuje tako — prava zver. Neverjetno se zdi človeku, da bi pobegnil Ciril od deklice, katero tako strastno ljubi, samo zaradi tega, da ji ne bi skalil njenega mirnega pogleda; neumevno nam je, zakaj zahteva od očeta denarja, ko vendar ve, da ga nima; čudno se nam zdi, da se skriva po svetu pod napačnim imenom; premalo utemeljeno je to, da postane tat . . . In tako nam je še marsikaj nejasnega v njegovem dejanju in početju.

Ako bi gospoda Gangla vprašali, kako si je mislil svojega junaka, bi nam morda nejevoljno odgovoril: »Takšen je pač, kakršen je!« No, mi bi bili popolnoma zadovoljni s tem odgovorom, kajti potem bi vedeli natanko, pri čem smo, in čisto nič ne bi dvojili več o tem, da je njegov Ciril patološki značaj. Gotovo se nahajajo na svetu tudi taki ljudje, kakršen je Ciril, a ti ljudje so nenormalni, so bolehní. Le kot takega si moremo misliti Cirila po vsem, kar zremo od njega. Ali si ga je pa mislil tudi gospod pisatelj tako? Če je res vedoma in hotoma ustvaril tak patološki značaj, zakaj nam tega ni nikjer namignil? Zakaj nas pušča v negotovosti od konca do kraja? Namesto da reče oče o njem: »Ali Ciril je imel svoje misli, svoje čvrste misli«, rekel naj bi rajc: »Ali Ciril je imel že kot otrok nenavadne lastnosti; imel je že takrat na sebi nekaj, kar me je navdajalo s skrbjo, s strahom« — in zadostovalo bi; občinstvo bi bilo orientovano.

Čudno, da so kritike, govoreč o »Sinu«, omenjale Ibsna, in tudi nam so bili ves čas med predstavo pred očmi Ibsnovi »Strahovi«. To gotovo ni nečastno za gospoda Gangla; kajti da je hotel posnemati, tega ne bo trdil nihče. Edina podobnost med »Sinom« in »Strahovi« je pač ta, da je Ciril v »Sinu« takisto kakor Oswald v »Strahovih« patološka prikazen.

Toda sodijo li taki ljudje sploh na oder? »Zakaj ne?« nam poreče gospod Gangl. Toda zdaj pridemo na glavno hibo, ki jo je storil Gangl, in katere si je znal s tako finim umetniškim čutom izogniti Ibsen; v »Strahovih« Oswald ni glavni junak, on ni tragiška oseba, ampak njegova mati; v »Sinu« pa je osredotočeno vse dejanje v Cirilu, in Ciril je poglavitna oseba od konca do kraja. Kar je Ibsnu sredstvo, to je Ganglu smoter; in v tem tiči napaka, to je pač pred vsem vzrok, da napravijo »Strahovi« povsem drug učinek na nas nego »Sin«. Ciril, kakršen je, nam ne zbuja, kakor smo že rekli, niti simpatij niti antipatij, niti pomilovanja niti mržnje, zato bi moral biti tragiški junak v »Sinu« ali Cirilov oče ali mati njegova ali pa Helena — vsi trije seveda nikakor ne! Najbolje bi bilo menda, da bi se bil gospod pisatelj odločil za Heleno. S primernimi prenarédbami bi se dalo to lahko doseči.

Vobče moramo reči, da je »Sin« lepo delo, pri katerem je pisatelj mnogo mislil, in katero našemu slovstvu ni na sramoto . . .

O drugih predstavah zadnjega časa izpregovorimo na kratko prihodnjič.

Z.

Vladoje Jugović. Slike iz života. Zagreb. Tiskara braće Kralj: 1898. 8° 141 str.

Pisatelj nam je poslal »na strogu kritiku« svoje slike iz življenja, skupljene v eno knjigo, posvečeno g. drju Štepanu pl. Miletiću. Vseh slik je 14. V teh slikah nam riše pisec večinoma prizore iz velikomestnega dunajskega življenja, nekateri prizori pa se odigravajo v različnih pokrajinah hrvaške domovine. Pisatelj ima lep pripovedni talent, in nekatere slike kažejo tudi spretno invencijo pri vsakdanjih snoveh; take so n. pr.: Nočna šetnja, U kavani, Duvna (nuna). Nekateré so pač prisiljene in malo zadovoljé brayca. Take so: Služnik br. 358, v kateri je značaj služnika neverjeten. Po besedah pisčevih je bil že siv, a lépa mlada žena ga je tako razburila, da doma bije svojo ženo, mater njegovih otrok. Tudi slika »Pod nožem« nam ni ugodila.

Najboljše so one slike, kjer pisec pripoveduje objektivno, manj nam uga-jajo one, kjer je sredotočje pripovedke pisčeva subjektivnost. V takih slikah